

hetRUHRom©

Een leerzame belevenis!

Niveau: 3 & 4 havo / vwo

Domein: B – Wereld, Aardrijkskunde

Trefwoorden: Regio, Ruhrgebied, industrie, verval

Excursie: Zeche Zollverein, Essen, Duitsland

DUISSLAND INSTITUUT

Colofon

Dit lesmateriaal is tot stand gekomen in samenwerking met studenten Ali Bal, Brenda Mientjes en Karli Swart van de Hogeschool van Amsterdam, Domein Onderwijs en Opvoeding.

Redactie

Marcus Eshuis (lerarenopleider aardrijkskunde bij het Domein Onderwijs en Opvoeding van de Hogeschool van Amsterdam)
Andrea Jansen (Duitsland Instituut Amsterdam)

Fotorechten

Pagina 9: Foto 1, Ruhrgebied - www.flickr.com/photos/vorderstrasse/8578106061/
Foto 2, Frankfurt - www.flickr.com/photos/travel_aficionado/2541500974/
Foto 3, Keulen - www.flickr.com/photos/junnn/288761825/
Foto 4, Dresden - www.flickr.com/photos/ovid3001/6966582133/

Pagina 17: Plattegrond Zeche Zollverein - www.zollverein.de

Pagina 18: Luchtfoto – maps.google.de

Overige afbeeldingen - Duitsland Instituut Amsterdam

Duitsland Instituut Amsterdam, november 2013
www.duitslandinstituut.nl & www.duitslandweb.nl

Voorwoord

Voor u ligt de handleiding van het veldwerk 'Het Ruhr om'. Dit document bestaat uit een docentenhandleiding, voorbereiding, veldwerkopdracht en nabespreking waarmee u de leerlingen in aanraking laat komen met tastbare overblijfselen van een steenkoolfabriek, het Welterbe Zeche Zollverein.

De leerlingen gaan aan de slag met het toepassen van theoretische kennis in de praktijk en leren kijken naar herstructurering van een in verval geraakt gebied.

Wij hopen dat dit materiaal uw leerlingen inspireert en wensen u veel succes en plezier op excursie in het Ruhrgebied!

Ali Bal, Brenda Mientjes en Karli Swart
(Hogeschool van Amsterdam, 2013)

Inhoudsopgave

1. Docentenhandleiding

1.1 Praktische informatie	4
1.2 Doel van het veldwerk	5
1.3 Handleiding (en antwoordmodel) bij werkbladen veldwerk	5
1.4 Voorbereiding in de les	6
1.5 Nabespreking	7

2. Leerlingen werkbladen

Bijlage 1: Voorbereiding op de excursie naar het Ruhrgebied	8
Bijlage 2: Voorbereiding op het veldwerk Zeche Zollverein	14
Bijlage 3: Veldwerk Zeche Zollverein	16
Bijlage 4: Afsluitende les: Wat weet je nu over het Ruhrgebied?	23

1. Docentenhandleiding

1.31 Praktische informatie

Dit veldwerk is ontwikkeld voor leerlingen aardrijkskunde uit klas 3 en 4 van het voortgezet onderwijs. Het materiaal helpt bij een excursie naar het Ruhrgebied, en dan speciaal een excursie naar het terrein van de *Zeche* (steenkolenmijn) *Zollverein* in Essen.

De *Zeche Zollverein* was van 1847 tot 1986 een actieve steenkolenmijn in Essen, en op een punt zelfs de grootste mijn van de wereld. Na de sluiting werd het terrein in 1999 openbare ruimte en een industriemonument. Sinds 2001 staat het op de UNESCO-Werelderfgoedlijst. In de voormalige kolenwascentrale is het *Ruhr Museum* gevestigd. Het Ruhr Museum in Essen geeft de geschiedenis van het Ruhrgebied weer. Het museum is interessant omdat je kunt zien hoe Essen veranderd is van industriestad naar culturele metropool.

In oude industriële panden worden nu hypermoderne musea gevestigd. De Duitse overheid is daarbij niet zuinig zodat de musea in het Ruhrgebied er allemaal even mooi en verzorgd uit zien. Het *Ruhr Museum* is spectaculair doordat ze vele ruimtes, en machines origineel hebben gelaten. Je wandelt zodoende tussen de grote wasinstallaties door.

Op het gehele terrein van de *Zollverein* is de oude industrie nog goed te zien. Stukken rails zijn wandelpaden geworden, waarover je langs alle onderdelen van het industriecomplex kunt lopen.

Meer lezen

- www.zollverein.de

(hier is ook een 3D kaart van het terrein te vinden. Klik op: Service → 3D-Geländeplan)

- <http://www.ruhrmuseum.de/>
- <http://whc.unesco.org/en/list/975>

Ter inspiratie

- AVRO KunstUur (Museumgasten) heeft een aflevering over het Ruhr Museum gemaakt. Zo krijgt u thuis een goede indruk van hoe het museum er van binnen uit ziet.
<http://cultuurgids.avro.nl/front/detailkunstuur.html?item=8219178>
Of zoek op: Museumgasten, in KunstUur, zaterdag 3 april 2010, Nederland 2, Ruhr Museum.
(duur:15:47min)
- SchoolTV: Wat is het Ruhrgebied? (zie ook werkblad voorbereiding, vraag 8, bijlage 1)
http://www.schooltv.nl/beeldbank/clippop/20120531_ruhrgebied01

Adres

Ruhr Museum
Zollverein A 14 (Schacht XII, Kohlenwäsche)
Gelsenkirchener Straße 181
45309 Essen
Telefon +49 (0)201 24681 444

Toegangsprijzen (stand okt. 2013):
Normaal €8,-
Gereduceerd €5,-
Rondleidingen voor scholieren, vooraf reserveren.
€50,- per groep, incl. toegangsprijs.

Vorbereiding

Bij het veldwerkmateriaal is ook een les ter voorbereiding en een les voor de nabespreking ontwikkeld. Op het veldwerk zelf dienen de leerlingen een fotocamera mee te nemen.

1.2 Doel van het veldwerk

WAT: Het veldwerk heeft als doel de ontwikkelingen in het Ruhrgebied en met name de ontwikkelingen op het terrein van de Zeche Zollverein aan het licht te brengen voor leerlingen.

HOE: Door verschillende opdrachten (op waarnemingspunten) kijken de leerlingen gericht naar het gebied.

WAAROM: Zichtbaar maken van de verandering van industrie naar recreatie en dienstverlenende activiteiten.

1.3 Handleiding bij werkbladen veldwerk

Het werkblad bij het veldwerk op het terrein van de Zeche Zollverein (bijlage 4) bestaat uit drie onderdelen en een bonusopdracht.

I.	Ruhr Museum	(duur: +/- 90 minuten)
II.	Panoramadeck: Oriëntatie op het terrein	(duur: +/- 15 minuten)
III.	Speurtocht	(duur: 2,5 tot 3,5 uur)
IV.	Bonusopdracht	

In het Ruhr Museum kunnen de leerlingen wel uren blijven, zo veel is er te zien! Geef de leerlingen duidelijke instructies over hoe lang ze over de opdrachten mogen doen (de tijd waarin de opdracht gedaan kan worden staat achter het onderdeel).

Beoordelen

U kunt de veldwerkopdracht op verschillende manieren beoordelen, bijvoorbeeld:

- Alleen alle werkbladen (inclusief die van de voor, en nabespreking) verzamelen. Deze becijferen.
- Leerlingen achteraf een veldwerk verslag laten maken (inclusief alle werkbladen en foto's). Dit verslag becijferen.
- Leerlingen een (poster)presentatie laten geven over het project en hun eigen ervaringen (zie verderop in deze bundel 1.5: 'nabespreking')

1.4 Voorbereiding in de les

In **bijlage 1** vindt u een **werkblad** voor de leerlingen ter voorbereiding op hun excursie naar het Ruhrgebied. Dit werkblad gaat over het Ruhrgebied in het algemeen, het gaat nog niet in op de Zeche Zollverein¹. U bent hier ongeveer één les (à 45 minuten) aan kwijt.

Vraag 1: De leerlingen moeten uit vier foto's kiezen welke er bij het Ruhrgebied past.
Antwoorden: foto 1= Ruhrgebied, foto 2 = Frankfurt, foto 3 = Keulen, foto 4 = Dresden.

Vraag 2a: Waar ligt Essen? *Antwoorden:*

In het ~~westen~~ /midden/ ~~oosten~~ van Duitsland.

In het ~~zuiden~~ /midden/ ~~noorden~~ van Duitsland

In ~~laag~~ / hoog Duitsland

Vraag 3:

- In het Ruhrgebied wonen er gemiddeld ~~veel~~ / weinig mensen op een vierkante kilometer. De bevolkingsdichtheid is er ~~hoog~~ / laag.
- Het aantal mensen dat in Ruhrgebied woont, groeit ~~snel~~ / langzaam.
- Er wonen gemiddeld ~~veel~~ / weinig buitenlanders in het Ruhrgebied.
- De werkloosheid is er ~~hoog~~ / gemiddeld / laag.

Vraag 4: *Antwoord d is juist, 500 000 of meer inwoners.*

Vraag 5:

- De meeste steenkolenmijnen worden nog ~~gebruikt~~ / zijn gesloten
- ~~De meeste steden zijn in gebieden waar: veel steenkolenmijnen waren / weinig steenkolenmijnen waren~~
- In ~~steden/ dorpen~~ is de werkloosheid het hoogst. Dit komt omdat de arbeiders van de steenkolenmijnen in de stad woonden. De mijnen zijn gesloten en niet iedereen kon weer nieuw werk vinden.

Vraag 6: *Industriecultuur is een samenvoeging van industrie en cultuur. De industriële gebouwen in het Ruhrgebied worden nu gebruikt voor culturele doeleinden en zijn bezienswaardigheden geworden.*

Vraag 7: *Elk antwoord kan in principe juist zijn, mits de argumentatie juist is.*

LET OP! Vraag 8 De leerlingen moeten voor deze vraag een filmpje van SchoolTV bekijken. Indien dit in de les niet mogelijk is kunnen de leerlingen de vraag overslaan of thuis beantwoorden. Het filmpje duurt 2:54min. U kunt er ook voor kiezen dit filmpje met de hele klas te bekijken (aan het begin van de les).

Juiste antwoorden: Rivier, de Rijn, Steenkool, Verstedelijking.

Vraag 9: Wat hoort er niet bij? *Antwoorden: a = olie, b = autosnelweg, c = Hamburg*

LET OP! Vraag 10: Het antwoord op deze vraag is niet in de atlas te vinden. Leerlingen dienen zelf door logisch na te denken, te bedenken welke Nederlandse stad het sterkst met het Ruhrgebied verbonden is en waarom. *Antwoord: Rotterdam (haven).*

U kunt ook een les besteden aan de Zeche Zollverein. Dit materiaal vindt u in bijlage 2. Het materiaal is ook geschikt om als werkblad uit te delen in de bus, en de leerlingen het tijdens de busreis naar de Zeche te laten invullen.

¹ Extra lesmateriaal ter voorbereiding op het bezoek aan de Zeche Zollverein, in bijlage 2.

1.5 Nabespreking

Natuurlijk is het ook van belang de excursie na te bespreken, om zo de opgedane kennis over het Ruhrgebied te laten bezinken. In bijlage 4 vindt u een werkblad voor de leerlingen. De drie vragen hierop kunnen de leerlingen goed in de les maken. Ook vindt u hierop aanwijzingen voor het maken van een poster en een presentatie over die poster.

Tip: Ouders weten graag wat hun kind heeft gedaan en gezien op excursie. De posterpresentatie is een goede gelegenheid om ook ouders uit te nodigen. Zo kunnen de leerlingen ook aan hen laten zien wat ze hebben geleerd.

Antwoorden:

Vraag 1: Welk woord hoort niet bij het Ruhrgebied?

A: Olie, B: Rijke mensen, C: Internationale luchthaven, D: Hamburg, E: Donau.

Vraag 2: Welke woorden passen volgens jou wel bij het Ruhrgebied? De leerling kiest uit het rijtje 5 woorden uit en moet hier een goedlopend verhaaltje van maken. Zo kunt u goed zien of de leerling de informatie die hij/ zij tijdens de excursie verkregen heeft, naar een verhaal in eigen woorden kan omzetten en dus de informatie begrepen heeft.

Vraag 3: Vind je het 'nieuwe jasje' van het Ruhrgebied geslaagd? De leerling moet hier zijn/ haar eigen mening beredeneren.

Bijlage 1: Voorbereidende les over het Ruhrgebied

Werkblad voor de leerlingen

Werkblad 1: Voorbereiding op de excursie naar het Ruhrgebied

Vraag 1: Deze vier foto's zijn allemaal in Duitsland gemaakt.

a. Welke foto hoort bij het Ruhrgebied? .....

b. Wat zie je op de foto? .....

.....

Vraag 2: Gebruik een Grote Bosatlas (ed. 53).

a. Waar ligt Essen? Omcirkel het juiste antwoord

- In het westen /midden / oosten van Duitsland
- In het zuiden /midden / noorden van Duitsland
- In laag / hoog Duitsland

b. Teken in op de kaart:

- Het Ruhrgebied
- De steden Essen, Dortmund en Duisburg
- De twee belangrijkste rivieren van het Ruhrgebied

c. Wat is de (hemelsbrede) absolute afstand van jouw woonplaats tot Essen? .....km

d. Wat is de relatieve afstand van jouw woonplaats tot Essen?

- 1 uur met de auto
- 2 uur met de auto
- 3 uur met auto
- 4 uur met de auto

Vraag 3: Het Ruhrgebied is een bijzonder gebied. Dat zie je op kaart GB104 (ed. 53) als je de situatie in het Ruhrgebied met andere gebieden in Duitsland vergelijkt. *Kies in de onderstaande tekst het juiste antwoord:*

- In het Ruhrgebied wonen er gemiddeld veel / weinig mensen op een vierkante kilometer. De bevolkingsdichtheid is er hoog / laag.
- Het aantal mensen dat in Ruhrgebied woont, groeit snel / langzaam.
- Er wonen gemiddeld veel / weinig buitenlanders in het Ruhrgebied.
- De werkloosheid is er hoog / gemiddeld / laag.

Vraag 4: Bestudeer nu kaart GB105. Hoeveel inwoners heeft Essen?

- 50 000 – 100 000
- 100 000 – 250 000
- 250 000 – 500 000
- 500 000 of meer

Vraag 5: Als we inzoomen op het Ruhrgebied dan zien we dat er binnen het Ruhrgebied grote verschillen zijn. *Bestudeer GB105 B, C en D. Omcirkel het juiste antwoord en vul aan.*

- De meeste steenkolenmijnen worden nog gebruikt / zijn gesloten
- De meeste steden zijn in gebieden waar: veel steenkolenmijnen waren / weinig steenkolenmijnen waren
- In steden/ dorpen is de werkloosheid het hoogst. Dit komt omdat .....

.....

Vraag 6: Bestudeer kaart GB105F. Deze kaart gaat over *Industriecultuur*. Wat betekent dat volgens jou?

.....

Vraag 7a: Welke woorden passen volgens jou bij het Ruhrgebied. Kies twee paar.

- Ver - dichtbij
- Verleden - toekomst
- Cultuur - natuur
- Stad - platteland
- Industrie – dienstverlening
- Arm – rijk
- Goede leefbaarheid – slechte leefbaarheid

Vraag 7b: Waarom heb je voor deze twee paar gekozen? Leg in twee zinnen uit.

.....

.....

Vraag 8: Bekijk het SchoolTV filmpje over het Ruhrgebied:

http://www.schooltv.nl/beeldbank/clip/20120531_ruhrgebied01

Wat is waar? Omcirkel telkens het juiste antwoord.

Het Ruhrgebied is vernoemd naar een *rivier / kanaal*. Een andere waterweg in het gebied is *de Rijn / de Donau*. In het Ruhrgebied werd *steenkool / ijzererts* gevonden. De aanwezigheid van waterwegen en grondstoffen zorgden voor industrialisatie en *verstedelijking / vergrijzing* van het gebied.

Vraag 9: Welk woord hoort er volgens jou niet bij? *Leg uit waarom*.

a. Steenkool – ijzererts – olie – staal

.....

b. Autosnelweg – industrie - steenkoolmijn – rivier

.....

c. Duisburg – Hamburg – Essen – Dortmund

.....

Vraag 10: Welke Nederlandse stad is sterk verbonden met het Ruhrgebied?

a. Amsterdam

b. Rotterdam

c. Eindhoven

d. Almere

Geef een verklaring voor je antwoord. ....

.....

Bijlage 2: Voorbereidende les over de Zeche Zollverein

Werkblad voor de leerlingen

Werkblad 2: Vorbereiding op het veldwerk Zeche Zollverein

Opdracht 1: In de les heb je kennis gemaakt met het Ruhrgebied. Vul in de onderstaande tekst in wat je weet over het Ruhrgebied in het algemeen. Gebruik de volgende begrippen: *industrie, steden, fabrieken, steenkool (2x), vraag, sluiting*

In het Ruhrgebied werd ..... gevonden. Dit zorgde er voor dat het gebied zich ontwikkelde tot een ..... gebied. Er werden vele ..... gebouwd. Vanaf de jaren '50 daalde echter de ..... naar ..... uit het Ruhrgebied. Dit zorgde voor ..... van fabrieken en mijnen. De arbeiders die werkloos raakten wonen veelal in de .....

Opdracht 2: Jullie gaan op excursie naar de *Zeche Zollverein*. 'Zeche' betekent 'steenkoolmijn'. De *Zeche Zollverein* was van 1847 tot 1986 een actieve steenkolenmijn in Essen, en op een punt zelfs de grootste mijn van de wereld. Na de sluiting werd het terrein een industriemonument.

Wat denk je dat een industriemonument is?

.....
.....

Opdracht 3: In de *Zeche Zollverein* zijn verschillende dingen gevestigd, zoals een museum, een restaurant en een zwembad. Bedenk wat jij zou doen met een hele grote leegstaande fabriek. Schrijf je plan op en werk ook uit waarom je denkt dat het een goed idee is (denk bijvoorbeeld aan: kosten, vraag van het publiek, omgeving, realisatie).

.....
.....
.....
.....
.....

Bijlage 3: Veldwerk Zeche Zollverein

Werkblad voor de leerlingen

Werkblad: Zeche Zollverein

Je bent nu op het terrein van de steenkoolmijn (in het Duits: Zeche) Zollverein. Dit werkblad bestaat uit drie onderdelen: Ruhr Museum, Panoramadeck, en een speurtocht.

De antwoorden op de vragen zijn allemaal op het terrein te vinden. Met je groepje beantwoord je de vragen op dit werkblad.

Onderdeel 1: Ruhr Museum

Het Ruhr Museum bevindt zich in het grootste gebouw van Zeche Zollverein.

1. Welke functie had dit gebouw tot 1983?

.....

2. Hoe kun je dat zien in het gebouw?

.....

3. Vind je het gebouw geschikt als museum? En waarom?

.....

4. Je bent het gebouw binnen gegaan via een hele lange oranje roltrap. Ook verderop in het museum zijn de trappen fel oranje gekleurd. Wat wil het museum hiermee uitbeelden?

.....

5. Het Ruhrgebied kent een geschiedenis van hoogtepunten en dieptepunten.

- Vul de tabel hieronder in met behulp van informatie uit het Ruhr Museum (tweede etage).
- Maak van iedere fase een foto van een object (in het museum) dat past bij die periode.

Fase	Periode	Kenmerken
Begin	1750 - 1830	...
Doorbraak	1830 - 1870	...
Hoogtepunt	.....	...
Verwoesting en wederopbouw	.....	...
Herstructurering	.....	...

Onderdeel 2: Panoramadeck: Oriëntatie op het terrein

Vanaf het Panoramadeck heb je uitzicht over het gehele terrein. Maar weet je wat je ziet?

Gebruik een **plattegrond** van Zeche Zollverein en maak **foto's** van:

1) *De cokesfabriek*

Hier werd van steenkolen *cokes* gemaakt. *Cokes* zijn een zuivere brandstof die je kunt gebruiken om bijvoorbeeld ijzererts tot hele hoge temperaturen te verhitten.

2) *Schacht 1/2/8*

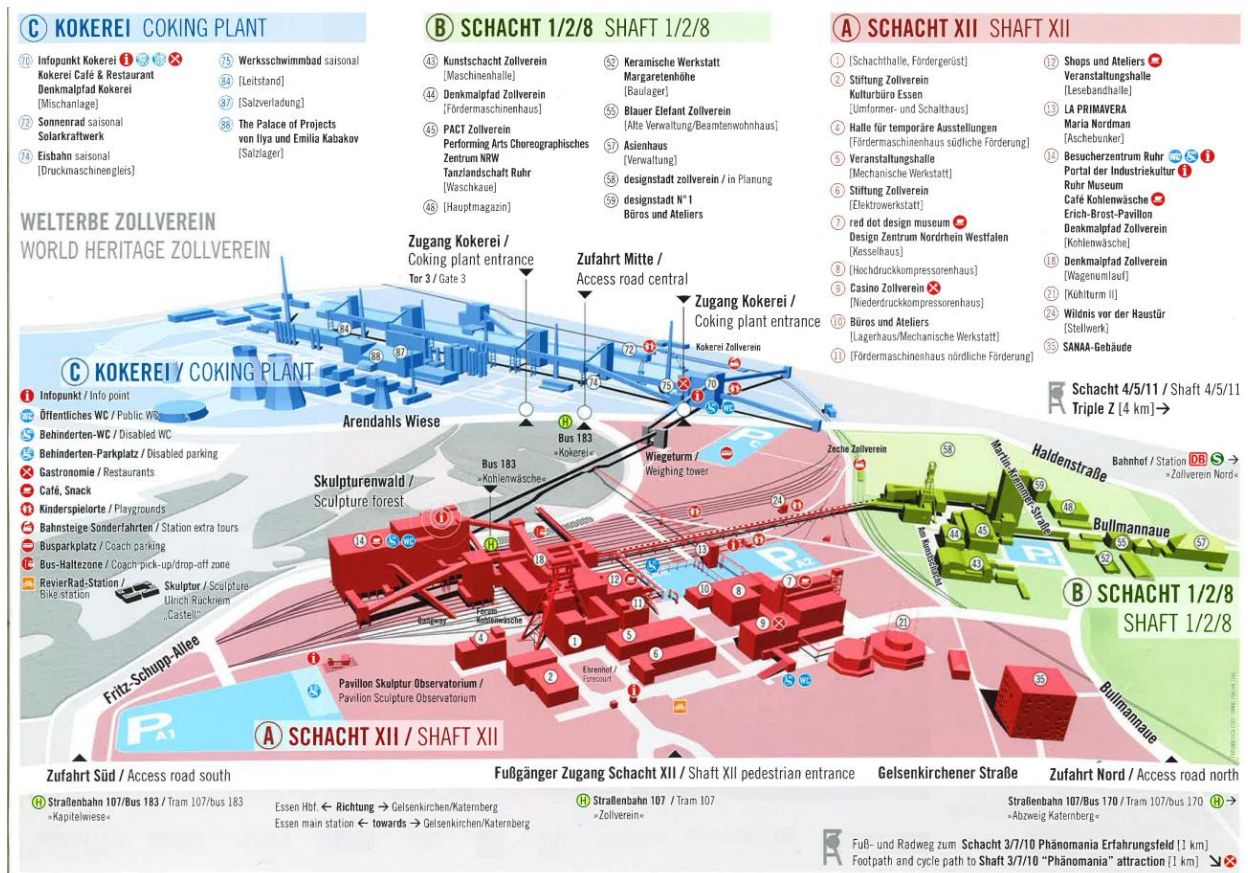
Hier werd steenkool uit de mijnschacht boven de grond gebracht.

3) *De woonwijk ten westen van Zeche Zollverein .*

Hier woonden de arbeiders die in de mijnen (en fabrieken in de omgeving) werkten.

4) *Industriële infrastructuur op het terrein.*

Dit was nodig voor het transport van steenkool en cokes.

Onderdeel 3: Speurtocht

Bekijk de luchtfoto van het terrein (hieronder). Er staan 9 punten op de foto.

1. Je loopt naar alle punten en kijkt welke foto er is genomen (zie de foto's op je werkblad). Het nummer van de foto schrijf je in de luchtfoto bij het juiste punt. Je houdt dus 2 punten over!
2. Maak zelf ook een foto op alle punten. Zorg dat jij of je groep ook op de foto staat!
3. Na de foto's vind je een schema 'vroeger – nu'. Vul dit schema verder in en zorg dat je weet welke foto hierbij hoort!

Schema 'vroeger – nu'

Als je over het terrein loopt en de foto's maakt die bij de speurtocht horen, kom je de volgende onderdelen tegen. Wat is hier nu?

Vroeger	Nu	Foto?
Ingang van een steenkoolmijn		
Woningen van mijn- en fabrieksarbeiders		
Hier werden cokes gemaakt uit steenkool		
Hier werd steenkool gesorteerd en geselecteerd (stenen eruit gehaald, kleine en grote stukken steenkool gesorteerd)		
Hier reden wagons die steenkool en ijzererts vervoerden		
Transportband		

Bonus

Jullie bevinden je op de grootste steenkoolmijn van Europa. Dat kun je nog zien aan de gebouwen en infrastructuur, maar van het materiaal waar het allemaal om begonnen is valt weinig terug te vinden. Of toch wel? Houd je ogen goed open en probeer een stuk steenkool te vinden op het terrein. Maak een foto van de vindplaats en zet een kruis op de plattegrond.

Bijlage 4: Nabespreking - afsluitende les over het Ruhrgebied

Werkblad voor de leerlingen

Wat weet je nu over het Ruhrgebied?

Werkblad 4: Wat weet je nu van het Ruhrgebied?

Vraag 1: Welk woord hoort niet bij het Ruhrgebied? Leg uit waarom.

a. steenkool – water – olie

.....

b. migranten – rijke mensen – stadsmensen

.....

c. havens – spoorwegen – internationale luchthaven

.....

d. Duisburg – Essen – Hamburg

.....

e. Ruhr – Rijn – Donau

.....

Vraag 2: Welke woorden passen volgens jou wel bij het Ruhrgebied? *Kies uit het onderstaande rijtje 5 woorden en maak hier een goedlopend verhaaltje van.*

Industrie – Dienstverlening, Schoon – Vervuild, Groen – Grijs, Dorpen – Steden, Verleden – Toekomst

.....

.....

.....

.....

Vraag 3: Vind je het ‘nieuwe jasje’ van het Ruhrgebied geslaagd? Geef een korte uitleg bij je antwoord.

.....

.....

.....

Opdracht: Posterpresentatie

Jullie hebben per groepje opdrachten gemaakt bij alle waarnemingspunten. Om jullie veldwerkresultaten te verwerken, maak je per groepje op een A2 vel een poster. Op deze poster beantwoorden jullie een aantal vragen en behandelen jullie één van de aangewezen waarnemingspunten.

Je geeft antwoord op de volgende vragen:

Hoofdvraag

Wat was de functie van het Zeche Zollverein tot de jaren '80 van de vorige eeuw en welke functie(s) heeft het gebied nu?

Deelvragen

- Hoe kun je verklaren dat Zeche Zollverein in het Ruhrgebied zit?
- Welke werkzaamheden vonden plaats op Zeche Zollverein tijdens de hoogtijdagen van de fabriek?
- Waarom heeft men ervoor gekozen om het Zeche Zollverein te behouden?
- Vind jij dat de tastbare historische onderdelen van het Zeche Zollverein bewaard moeten blijven en waarom vind je dat?

Daarnaast behandelen jullie één van de waarnemingspunten. Jullie geven op de poster weer :

- wat er in het verleden op dit punt gebeurde
- de functie die het tegenwoordig heeft

Qua layout zijn jullie vrij om de poster zelf vorm te geven. Hierbij horen natuurlijk wel foto's die jullie gemaakt hebben tijdens het veldwerk!

Elk groepje bereidt een presentatie van maximaal 5 minuten voor over hun poster. Na beoordeling bepaalt de docent welke groep de beste poster en presentatie heeft.